

*Крутова А.С., д.е.н., професор,
Українська інженерно-педагогічна академія
Нестеренко О.О., д.е.н., професор,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

До 30-ти річчя Незалежності урядом України і окремими закладами вищої освіти (ЗВО) було зроблено низку кроків та прийнято значну кількість нормативних актів, що стало передумовою позитивних змін у якості вищої освіти в Україні і відобразилося на позиціях вітчизняних ЗВО у міжнародних рейтингах. На сьогоднішній день ситуація значно погіршилася через російську агресію. За оперативними даними станом на кінець червня 2022 року внаслідок обстрілів та бомбардувань пошкоджено 1844 закладів освіти, 212 закладів повністю зруйновано, значного руйнування зазнало близько 15% дослідницької інфраструктури ЗВО та наукових установ. Частина будівель потребує тривалого капітального ремонту або повної відбудови. Тисячі закладів освіти потребують термінового косметичного ремонту через розміщення в них внутрішньо переміщених осіб та підрозділів територіальної оборони [1].

На даному етапі сфера вищої освіти України вимушена функціонувати в умовах воєнного стану, що вимагає від ЗВО запровадження дистанційного або змішаного формату освітнього процесу, внесення змін в освітні програми, змінюються і терміни та графіки навчання, запроваджуються нові форми контролю знань студентів та оцінки якості вищої освіти. В таких умовах існуючі практики забезпечення та моніторингу якості вищої освіти потребують подальшого удосконалення.

Механізми управління якістю освіти досліджували Г. Шевчук, Н. Сидоренко, С. Шевченко, В. Луговий, В. Александров, С. Домбровська, Т. Лукіна. Теоретичні аспекти удосконалення існуючих механізмів державно-управлінського впливу на освітню галузь були розглянуті в працях Л. Антошкіної, Д. Дзвінчука, В. Журавського, С. Калашникової, Н. Колісниченко, В. Остапчука, М. Сікорської та багатьох інших науковців. Проте шляхи вирішення проблем української вищої освіти у воєнний і післявоєнний періоди потребують подальшої уваги з боку освітніх управлінців, науковців і педагогів, чим і пояснюється актуальність даного дослідження.

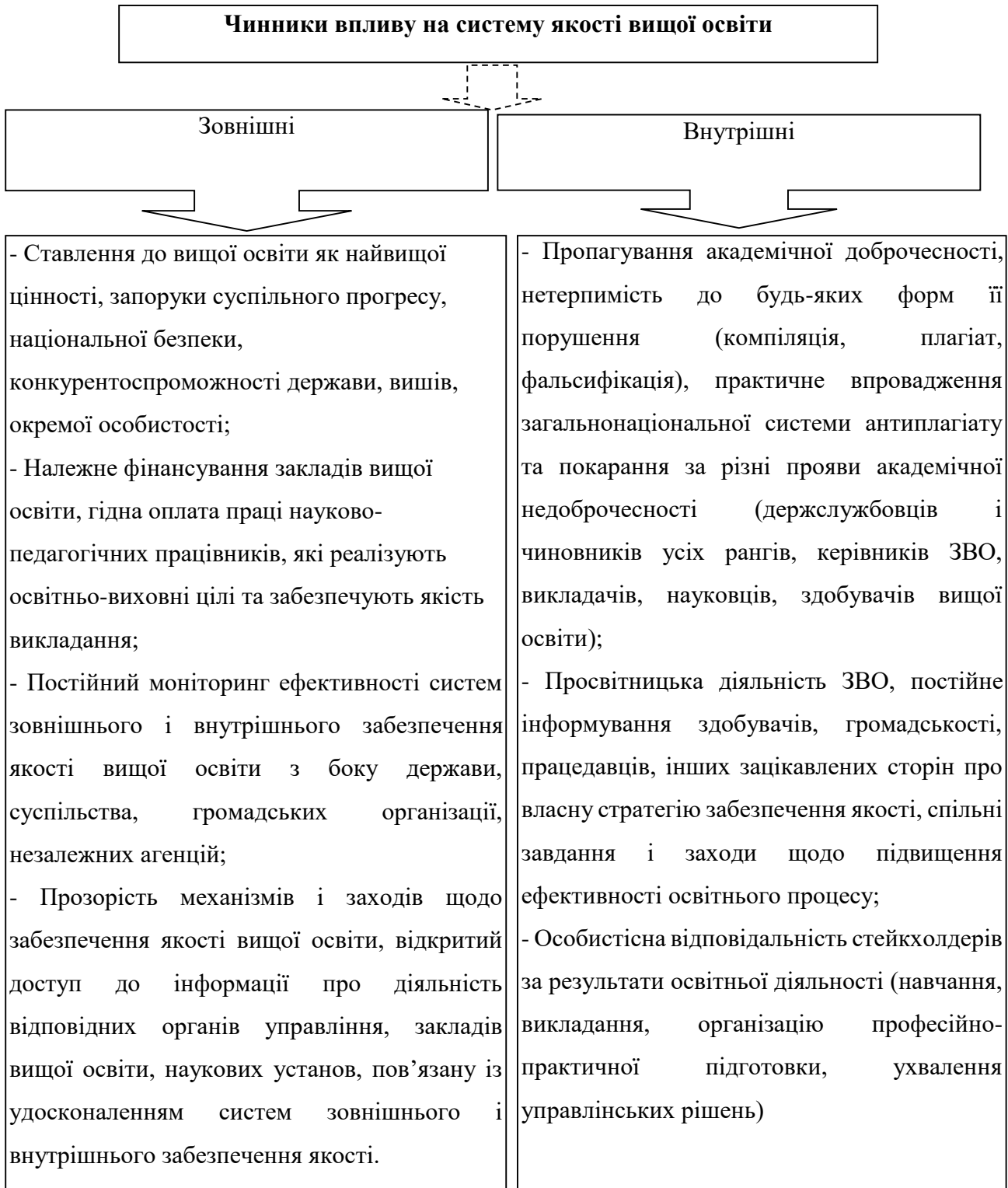
За період із 2014 р. до теперішнього часу через війну й агресію з боку російської федерації в Україні було переміщено 134 заклади вищої, фахової передвищої освіти та їх

відокремлених структурних підрозділів, що становить 11,7 % їх загальної кількості по країні. Вимушене переміщення учасників освітнього процесу у регіони України та країни, де безпекова ситуація є кращою. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців станом на 16 червня 2022 року кількість українців, які перетнули кордон з країнами ЄС з 24.02.2022 року, склала понад 7,70 млн осіб. Станом на 23.06.2022 р. за кордон виїхали 670 133 учнів та 22,6 тис. педагогічних працівників закладів освіти. Багато учасників освітнього процесу досі перебувають на тимчасово окупованих територіях і потребують особливої підтримки держави.

Станом на кінець жовтня 2022 року більше ніж 1250 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів 447 дітей загинуло та понад 820 отримали поранення різного ступеню тяжкості. Ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях. Найбільше постраждало дітей у Донецькій області – 426, Харківській – 267, Київській – 117, Миколаївській – 80, Запорізькій – 78, Херсонській – 72, Чернігівській – 68, Луганській – 65, Дніпропетровській – 33 [2]. Заклади освіти до своєї основної функції тепер стали ще осередками волонтерства і психологічної допомоги.

За оперативною інформацією МОН України через бомбардування та обстріли окупантів з РФ пошкоджено 2663 заклади освіти, 326 з них – зруйновано повністю. Серед повністю зруйнованих – 9 ЗФПВО та 7 ЗВО. У регіональному розрізі найбільше постраждали освітні заклади чотирьох областей, при цьому найвідчутніших втрат зазнала і Харківська область. Наразі частка зруйнованих закладів сфери вищої освіти становить 6,5 %, але з продовженням військових дій кількість сплюндрованих об'єктів нерухомості закладів освіти невпинно зростатиме. Чисельно більшою є кількість пошкоджених ЗФПВО та ЗВО. Станом на 1 серпня поточного року було пошкоджено 120 таких закладів, а саме 71 ЗФПВО та 49 ЗВО й закладів післядипломної педагогічної освіти. Частка закладів сфери вищої освіти в загальові пошкоджених дорівнювала 6 %. У цілому в регіональному розрізі такі пошкодження стосувалися закладів освіти 14 регіонів країни [2].

При формуванні системи якості вищої освіти в післявоєнний період важливим завданням є визначення та зосередження уваги на чинниках, які суттєво впливають на її функціонування та згрупувати їх за відповідними ознаками (рис.).

Рис. 1 – Чинники впливу на систему якості вищої освіти

Використовуючи міжнародні підходи, визначимо критерії та показники для оцінювання досягнення освітніх цілей і завдань, що проголошені Національною доктриною розвитку освіти України (табл).

Таблиця – Система критеріїв і показників якості освіти

Основні завдання освіти	Критерії	Показники
особистісна орієнтація освіти	забезпечення якості та ефективності в освіті	рівень навчальних досягнень студентів
формування національних і загальнолюдських цінностей	забезпечення якості та ефективності в освіті	рівень навчальних досягнень з суспільствознавчих дисциплін
створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти (рівний доступ до якісної освіти)	забезпечення справедливості в освіті	гендер, стать, етнічна належність, релігія, спеціальні потреби, місце проживання і навчання, тип навчального закладу і зміст освіти, вік
постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчального процесу	забезпечення якості та ефективності в освіті	рівень навчальних досягнень студентів; співвідношення кількості студентів і викладачів; кваліфікація викладачів; академічні години; відсоток студентів, які не закінчили навчання; відсоток студентів, які перейшли до магістратури
забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації науково-педагогічних працівників	забезпечення ресурсів (людські і фінансові)	відсоток: державних витрат на освіту; учителів-жінок; підготовлених викладачів. Державні витрати на освіту – відсоток від валового національного доходу, валового національного продукту
створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення	забезпечення доступу і участі, справедливості, забезпечення ефективності	співвідношення державних і приватних ЗВО, розподіл студентів між приватними і державними вищими школами
інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів	забезпечення якості, доступу та участі	рівень досягнень студентів з іноземних мов, громадянської освіти

Джерело: Складено за [3]

Для досягнення наведених критеріїв заклади вищої освіти мають дотримуватися процедур розроблення, затвердження, моніторингу та періодичного перегляду освітніх (освітньо-наукових, освітньо-професійних) програм, які регламентуються чинним законодавством та внутрішніми положеннями з забезпечення якості вищої освіти, які мають містити систему індикаторів, які дозволяють оцінити якість освітньої діяльності за окремою програмою, що сприяє визначенню напрямів її перегляду та удосконалення, а також низку заходів, реалізація яких сприяє удосконаленню освітньої діяльності університету.

До основних підходів ефективного належного управління вищою освітою в Україні у контексті забезпечення і вдосконалення її якості слід віднести – системний (послідовне дотримання напряму освітньої політики), компетентнісний, студентоцентризований та синергетичний (взаємне доповнення та посилення різних аспектів управління якістю).

Системний підхід надає можливість створення цілісної моделі управління трансформацією забезпечення якості, визначити основні функції, складові, їх компоненти та взаємозв'язки, що дозволяє розглядати управління трансформацією системи забезпечення якості як загальну цілісну систему. Компетентнісний підхід відображає зміст освіти, що не зводиться до знаннєво орієнтованого компонента, а передбачає набуття цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей і компетентностей. Саме компетентнісний підхід в управлінні вищою освітою дає змогу здійснити аналіз, оцінити та систематизувати практичне надбання; запроваджувати процес планування та врахувати вплив зовнішнього середовища; ефективно використовувати ресурси; створювати сприятливі умови для розвитку; розробляти та запроваджувати нові технології; використовувати множину методів задля досягнення результату.

Студентоцентризований підхід у вищій освіті має на меті розвиток особистості здобувача вищої освіти, орієнтуючись на його індивідуальні потреби, можливості, здатності, ціннісні орієнтири. Згідно з цим підходом, студент відіграє ключову роль в освітньому процесі й виступає повноправним суб'єктом, беручи на себе і відповідальність за навчання [4].

Враховуючи погляди науковців щодо генерування управлінських функцій та рішень в системі забезпечення якості вищої освіти вважаємо за доцільне використовувати синергетичний підхід, який акумулює переваги всіх існуючих підходів та забезпечить продуктивне поєднання різних складових управління вищою освітою з метою їх посилення, що забезпечить створення освітньої послуги нової якості та сприятиме формуванню інтелектуального потенціалу нашої країни, який забезпечуватиме подальший розвиток України у складі країн Євросоюзу.

Список використаних джерел:

1. Національний план відновлення України. Робоча група «Освіта і наука» (2022). Відновлено з <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/education-and-science.pdf>.
2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Відновлено з <https://www.mon.gov.ua>.
3. Паращенко, Л. (2009). Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти. *Освіта і управління*, 12 (3-4), 110-117.
4. Воробйова, О., Дебич, М., Луговий, В., Оржель, О., Слюсаренко, О., Таланова, Ж., & Трима, К. (2020). *Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції*. Київ: Ін-т вищої освіти НАПН України.